

NAGYVELEG

TELEPÜLÉSKÉPI ARCULATI KÉZIKÖNYV

2017.

TARTALOMJEGYZÉK

1. Bevezetés	3
2. Nagyveleg bemutatása.....	4
3. Örökségünk.....	10
4. Eltérő karakterű településrészek - Nagyveleg	18
4.1 Történeti településrészek	20
4.2 Átalakuló, új településrészek.....	21
4.3 Zártkertek.....	24
4.4 Külterületek.....	25
5. Ajánlások, építészeti útmutató	26
5.1 Történeti településrész	27
Ábragyűjtemény	
Tornácok	
Ajtók, ablakok	
Homlokzatképzés, anyaghasználat	
Részletek	
Kerítések	
Kertek	
5.2 Átalakuló, új településrész	39
Ábragyűjtemény	
Tornácok	
Ajtók, ablakok	
Homlokzatképzés, anyaghasználat	
Részletek	
Kerítések	
Kertek	
5.3 Zártkertek, beépítésre nem szánt területek	57
5.4 Közterületek településképi útmutatója.....	61
6. Új épületek Nagyvelegen.....	64
7. Hirdetések, reklámtáblák.....	66
Impresszum	67

BEVEZETÉS

1.

A település lényege, hogy emberek élnek benne, alapvetően társadalmi formáció. Egy adott földrajzi helyhez kötött művi és természeti elemek harmonikus egysége, mely a helyi közösség történelmének, kultúrájának lenyomata, éppen ezért minden egyes település egyedi. Változhatnak a természeti környezet adottságai, azok szerepe az idők során jelentősen átértékelődhet. A változó feltételek mellett a települést eredetileg életre hívó adottságok akár teljesen elveszthetik korábbi értéküket, a települések döntő többsége az adott helyen mégis tovább él. Miért? Mert életében egyre fontosabbá válnak az adott helyen már létrehozott művi környezet jellemzői, a helyi lakosság tudása és akarata.

Egy település egyetlen esetben szűnhet meg létezni, ha minden egyes lakója elhagyja.

Egy település soha nem tervezhető meg pontosan, és **soha nem befejezett**. Folyamatos **épülése, szépülése, fejlődése az egymást követő generációk munkálkodásának eredménye**. Minden nemzedék egy kis szeletkét tud hozzátenni. Egy aprócska falu éppúgy, mint egy nagyváros, világváros mesél korábbi lakóiról, azok életéről, értékrendjükéről, ízlésükről, ugyanakkor jelen társadalmáról is.

A települések az emberi lét színteréül szolgáló furcsa és bonyolult képződmények, ahogyan maga az ember is az. Ahány ember, annyiféle természet, minden egyes egyén egyedi és megismételhetetlen, de a sokféleség mellett mégis mindnyájan emberek vagyunk. Ahány település annyiféle, de lényegében mindegyik település.

Más településekkel együtt igyekszik kiszolgálni polgárainak szellemi és fizikális igényeit, lenyomata a közösség múltjának és jelenének, tükrö a gazdasági berendezkedésnek, a közösség kultúrájának.

A település életünk színtere, benne élünk, mindennapjaink meghatározó része. *Benne születünk és nőünk fel, végül itt ér véget földi létünk. Itt vagyunk boldogok, vagy szomorúak, szárnyalunk, vagy éppen hanyatlásunk helyszíne*. Néha úgy érezzük kiszolgáltatott helyzetünk működéséből fakad, majd rájövünk, hogy esetleges hibáival együtt is **fontos nekünk, mert a miénk, mert szeretünk élni benne**, és részesei lehetünk formálásának, fejlődésének, esetleg megváltoztatásának is.

Ha egy orvos gyógyítani akar meg kell ismernie az emberi test mivoltát, minden apró részletét, összefüggését. Ha jó orvos akar lenni, fel kell tudni ismerni a betegség valódi okát, ismernie kell a legmegfelelőbb gyógymódot. Végül meg kell ismernie magát a beteget, akit gyógyítani akar. Aki befolyásolni akarja települése fejlődését, javítani akar rajta, ugyanezt a rögös utat kell végigjárja.

Mindenkinek érdeke, hogy az élete színterét adó település megfelelő környezeti, létesítményi, intézményi feltételeket biztosítson számára. A települési társadalmat a közügyek intézésében a helyi képviselők testülete képviseli élükön a polgármesterrel. A települési társadalom nem homogén, hanem strukturálódott, és akkor működik megfelelően, ha az egyes csoportok, rétegek, valamint egyes tagjai mindannyian tudatában vannak, hogy a település az egész helyi közösségé.

A település, ahol élünk nem az enyém, a tiéd vagy az övé, hanem a miénk.

Amikor valaki a helyet, ahol él csak a sajátjának érzi, megkísérli azt saját képére formálni végül rá kell ébrednie, hogy ez lehetetlen.

NAGYVELEG BEMUTATÁSA

2.

Nagyveleg a Vértes és a Bakony között, Mór városától 8,5 km-re nyugatra fekvő apró zsákfalu. Megközelítése Mór felől lehetséges, illetve Bakonycsernye felől egy aszfaltozott gazdasági úton juthatunk el a településre.

A Nagyveleg határában talált régészeti leletek tanúsága szerint már a nagy Római Birodalom fénykorában is lakott vidék volt.

Nagyveleg csodálatos természeti környezetben található a Bakony és a Vértes találkozásánál fekvő dombvidéken. A település közigazgatási területén tölgy-, bükk-, gyertyán- és cserfa erdők, nagy kiterjedésű szántóföldek, szőlő parcellák sokszínűsége a piciny falunak igazán festői környezetet teremtenek. A település hajdani hatalmas „almása” már előregedett, nagy részben kipusztult, de a családi házakhoz tartozó hosszú szalagtelkeken máig kedveltek a gyümölcsfák.

A település házainak együttese sokszínűséget mutat, épületei mégis békésen megférnek egymás mellett. A történeti településrész bővelkedik régi parasztházakban, a megújuló részekben az adott korszakok lakóháztípusai – így az ún. „sátortetős kockaházak”, a nyeregtetős, kontyvetős házak - egyaránt megtalálhatóak, az összetett, túlbonyolított tetőforma nem jellemző. Hivalkodó, méretével,

építészeti megjelenésével, zsúfolt kertjével mindenáron kitűnni akaró házat nem találunk a településen. Az új építésű családi házak esetében is jellemző a településképhez való illeszkedés. Az öregedő parasztházak megőrzésének igénye él, felújításukra számos remek példát találunk a faluban.

A települést főként 1000-2500 m² területű, hosszú szalagtelkek alkotják, mely a régmúlt házainál folyó mezőgazdasági művelésnek a hagyatéka. A házak oldalhatáron álló telepítésűek, főként az észak-nyugati telekhatárra szervezve, melynek köszönhetően az udvarok és épületek igen kedvező tájolásúak.

A település lélekszáma 635 fő, és az utóbbi években szerencsére egyre növekvő tendenciát mutat. Köszönhető ez a helyi lakosság esetében a vállalt gyermekszám emelkedésének, valamint annak, hogy a közeli városokban élő kisgyermekes családoknál előtérbe kerül a falusi élet nyújtotta nyugodt, kiegyensúlyozott életforma, melynek eredménye, hogy folyamatosan települnek ki, az öreg házakat felújítva.

A falu tiszta, rendezett, portái túlnyomó többségben gondozottak. Az infrastruktúra csaknem teljes körűen kiépített, a szennyvízcsatorna hálózat bővítése, azaz teljes körű kiépítésének befejezése az önkormányzat napi feladata. 2018-ban megépül a mini bölcsőde. Az óvodai nevelés helyben megoldott, a gyermekek mozgási-sportolási lehetőségét az intézmény saját tornaszobája, illetve a nagyobb gyermekek, fiatalok számára a faluház tornaterme biztosítja. A nyári időszakban a kicsik mozgásigényét az óvodai-, illetve a régi iskolaépülethez tartozó zárt udvaron kialakított- játszóudvar biztosítja. Minden korosztály számára nyitott sportlétesítmény a sportpálya.

Helyben az általános iskolai oktatást az alacsony gyermeklétszám miatt a település 2005 júliusa óta nem tudja biztosítani. A diákok a tanítási időhöz igazodó buszjáráttal közlekedve a szüleik által választott Mór városában lévő oktatási intézmények bármelyikébe felvételt nyerhetnek.

Az alapfokú egészségügyi ellátás – vegyes háziorvosi szolgálat - a faluban önállóan működik.

Éves közművelődési program szerint zajlanak a kulturális és szabadidős rendezvények. Ezek között az egyik legkedveltebb az augusztus közepén tartandó falunap, színes programokkal, az elmaradhatatlan főzőversennyel. Az aprónép számára mindig nagy élmény a gyermeknap.

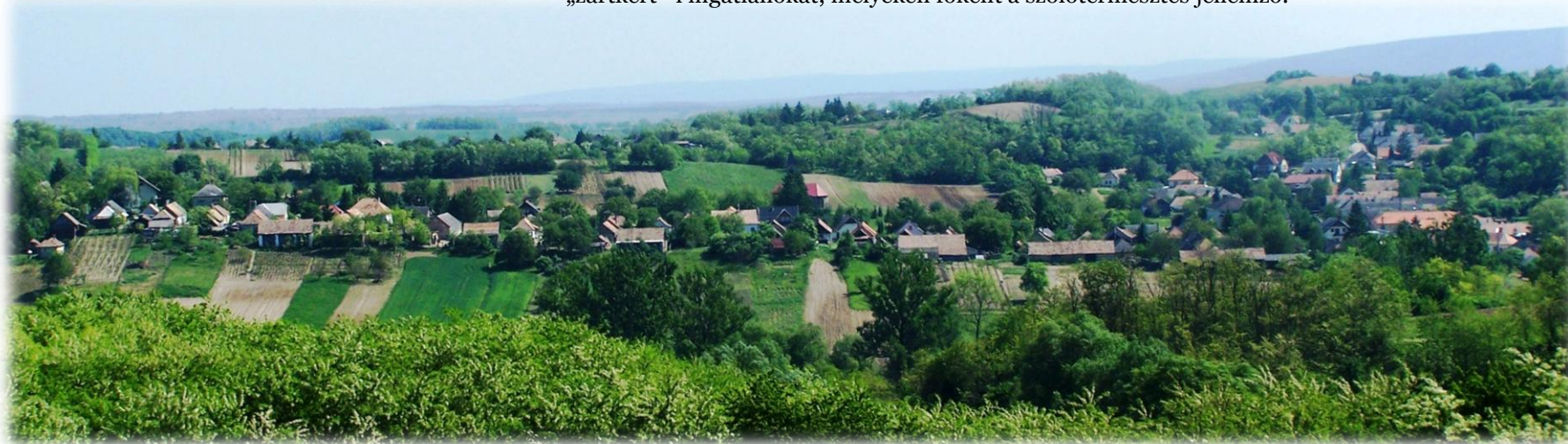

A február közepén esedékes farsangi multság gazdag néphagyomány leszármazottjaként télbúcsúztató szerepet is betölt, a Kiszebáb étetéssel. Az igazán merész felnőttek saját maguk is maskarát húznak és mulatozás reggelig tart.

A település nagy múltra tekint vissza, melyben jelentős szerepet töltenek be természeti adottságai. Szélsőséges időjárási viszonyok nem jellemzőek, a dombvidékek erdős és mezőgazdasági művelésre alkalmas területekben bővelkednek. Éppen ezért a 20. század közepéig szinte kizárólag a mezőgazdaság állt a falu lakossága életének középpontjában.

A település új lendületet nyert a környéken nyíló bányáknak, gyáraknak köszönhetően, melyek a lakosság megélhetésének biztos forrásaivá váltak.

Napjainkra a Mórtól, környező nagyobb településektől, városoktól, illetve Székesfehérvártól való távolság kevésbé dominál, előtérbe kerül a csendes, nyugodt természeti környezet, mely egyre jelentősebb vonzerőként jelenik meg a falu mindennapjaiban.

A település alaprajza egyszerű, könnyen áttekinthető. Szerkezete organikus, spontán folyamatok alakították. A központi részen semmiféle geometrikus szabályosság nem lelhető fel, az utcák szövege tudatos tervezői beavatkozástól mentes. A nőtt településekre jellemzően az utcák szabálytalanul helyezkednek el, követik a földrajzi, környezeti adottságokat, a falusi társadalom fejlődésének vetületeként, azokat érzékenyen leképezve alakultak ki az évszázadok során. Az épületek elhelyezését a terület morfológiája, domborzati viszonyai, a beépítésre legalkalmasabb mikrokörnyezet határozta meg. Az utcák az épületek közt spontán kijárt utak nyomvonalán alakultak ki. A település széles utcái a kis magángazdaságok, a hajdani állattartás emlékét őrzik, amikor a házaknál tartott „jószágot” nap mint nap kihajtották a legelőre. A növekedés során utóbb kialakult utcák a falu peremén már tervezetten, derékszögű rendszer kialakulását vetítik előre további terjeszkedés esetén.

A falu utcái – a mezőgazdasági jellegű településekre jellemzően – a külterület dűlőútjaiban folytatódnak. A külterületek jellemzően mezőgazdasági területek, melyek a belterületi részekkel szoros kapcsolatban állnak. A falu észak-nyugati, illetve keleti részén főként szántóföldeket találunk, a déli részen a hajdani Szabadság TSZ állattartó területein majorságok alakultak ki. A dél-keleti, illetve dél-nyugati területeken a lankás domboldalak kiváló adottságokkal rendelkeznek szőlő, gyümölcsös és kiskertek kialakításához, így ezeken a részekén nagy számban alakítottak ki ún. „zártkert”-i ingatlanokat, melyeken főként a szőlőtermesztés jellemző.

A falu eredeti központját az evangélikus templom környéke alkotta. A templom nem az utcafronton helyezkedik el, hanem a templomkert kiemelkedő pontján kapott helyet. A falu lakosságának segítségével a régi lelkészlak helyén 1999-ben tágas, új parókia épülhetett. A templom szomszédságában állt a hajdani elemi iskola épülete, valamint a tanítói lak, mely épületek ma az óvoda és a jövődó bölcsőde épületének adnak helyet.

A település a Mór városa felől érkező út irányában kezdett terjeszkedni. Ezen utak kereszteződésében alakult ki a faluközpont. Az utcák csomópontja kiöblösödik, itt található az orvosi rendelő, a vegyesbolt, a sörözők, kicsit távolabb az önkormányzatot, könyvtárat, tornatermet és postát is magában rejtő faluház, és a fiókgyógyszertár is.

ÖRÖKSÉGÜNK

3.

Régészeti leletek alapján kimondható: már a nagy Római Birodalom fénykorában, a 3.-4. században is éltek a területen emberek. Krisztus után 202 márciusában Lucius Septimius Severus császár körútra indult Pannóniába, 202 áprilisában látogatást tett a település határában álló Osones (Tárnokpuszta) légiós táborban.

A Nagyveleghez kapcsolódó első írásos emlékeket 1230-ból ismerjük. Egyike a legrégebbi községeknek. Nevét valószínűleg arról a Velek (Veluk) vezérről kapta, akiről Béla király névtelen jegyzője sokszor megemlékezik. Az írásos emlékek szerint Árpád vezér legnemesebb vitéze volt, akit a fejedelmi székhelytől lóval félnapi járásra lévő erdős vidékkel jutalmazott meg. A 10. században a terület helyes megnevezése Welekei-tó, Welekei-hegy, Welekei erdők. A Welekei-tó két erdős hegyvonulat közti területen hosszan elnyúló vízfelület volt. Ezen tó bal partján állt hajdanán Weleke (Velegh) falu. Az ősi falu alapítói a mai nagyvelegi kastélytól keletre vertek tábor. A szolganépek a kastélytól délre, a Petőfi utcában és a Malomhegy oldalban élhettek földbe mélyített jurta, azaz kör alaprajzú, fonott falú épületekben, melyeket kívül-belül sárral tapasztottak.

Csák Ugrin érsek öccse, Csák Miklós megyei főispán 1228-ban vásárolta meg a veleghi és balinkai birtokot. A Csákok közel száz évig birtokolták a 13-14. században a területet.

Velegh a Csák nemzetség bukását követően a csókai királyi várhoz tartozó falvak sorát gazdagította. A csókai váruralalom 1444-ben a Rozgonyiak magánbirtoka lett. 1458-ban Hunyadi Mátyás megerősíti a Rozgonyi örökösöket birtokukban, az erről szóló okiratban Nagy-Veleghe neve is szerepel.

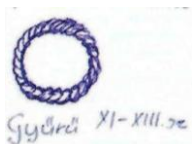
A török megszállás idején a csókai váruralalom falvaiból a jobbágyok, köztük a velegheiek a Bakony erdőségeibe menekültek.

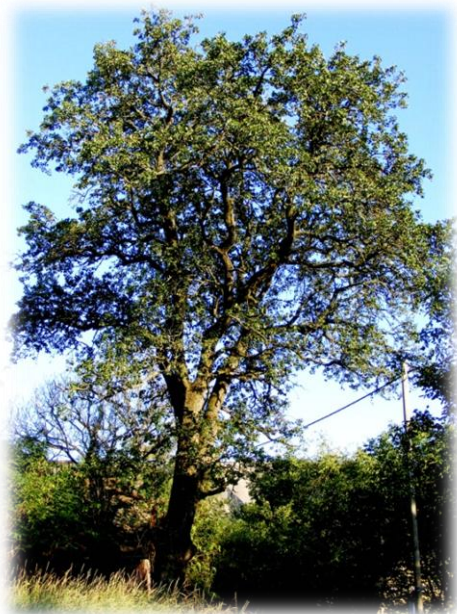

A régi öregek elmondásai alapján 1852-ben a falu akkori jegyzője a falu lakóival ásatásokba kezdett a Csákok lakhelyén. Feltárták egy kisméretű kápolna alapjait, azonban a maradványokról nem készült sem rajzi, sem alapos írásos feljegyzés, napjainkra teljesen eltűnt. Valószínűsíthető, hogy a Csák nemzetség temetkezési kriptája volt, mivel több koponya és végtag-csont került elő a feltárások során. Előkerült egy középkori nyílhegy. Ezen értékes régészeti leletet a székesfehérvári Szent István Király Múzeum irattárában őrzik.

A múzeum egyik dolgozójának 1968-as feljegyzése alapján "A grófné kútja nevű forrásnál (Döböri erdő) szarkofág került elő felirattal", melyet sajnos nem őriztek meg az utókor számára. A felirat alapján a „Molnár Sándor telkén (Nagyveleg, Petőfi u. 74.) pinceásás közben kopott római kisbronzot és emberi csontokat találtak. Előkerült egy fonott gyűrű és fülbevaló. Ez a lelet honfoglaló, kora-Árpád kori köznépi leletre utal!"

A településen az 1960-as években a kastély feletti dombon – a szőlődombra vezető földúton – a felhőszakadások hatására hatalmas vízmosás szakadékok keletkeztek. Az akkori tanító, és több korabeli diák is beszámolt róla, hogy a kimosott partfalból régi kovácsműhely fém szerszámai álltak ki, valamint egy kőláda, esetleg szarkofág. Utóbbi sajnos megsemmisült. A partfalban tátongó nyíláson át egy kimunkált, boltívesen kirakott mennyezetű helyiségbe lehetett jutni, melyben összetört agyagserepek voltak. A talált leleteket visszatemették az út helyreállításakor.

A falu a török időkben ismét benépesült, cseszniekiek települtek be az elhagyott faluba, 1660-ban Kis-Veleg h néven említik. Kis-Veleg utolsó lakóinak végakarata az volt - a leszármazottak elmondása alapján - hogy a vén körtefa míg terem, kivágásra ne kerüljön. Ekként vált Kis-Veleg emlékfájává.

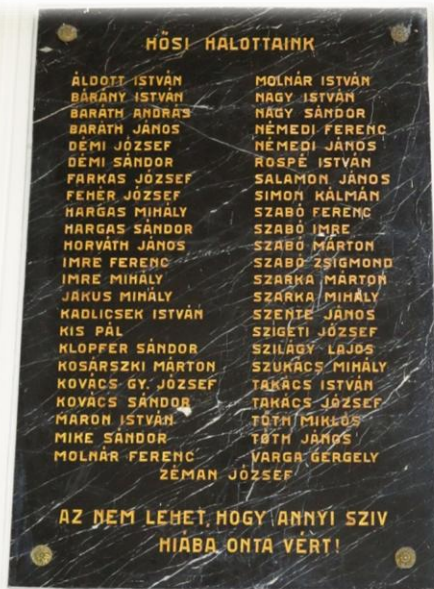
A török kivonulása után 40 családot hívtak ide, Trencsén megyei tótokat, Vas és Veszprém megyei magyarokat, megígérve számukra a szabad vallásgyakorlatot. Az evangélikus gyülekezet elemi iskolát tartott fenn, mely az államosítást követően általános iskolaként működött tovább.

Az 1770-es évektől az ősi település épületmaradványait széthordva, felhasználva tömött földfalú, nádtetős házak épültek keskeny telkekre.

1796-ban a településen hatalmas tűzvész pusztított, mely során 42 gazda háza, a parókia és az iskola épülete is elpusztult. A tanító és lelkészlak, a templom és az iskola országos gyűjtésnek köszönhetően épülhetett újjá. Az újjáépítés során megjelennek a településen a hódfarkú tatai zsindellyel fedett házak.

1810 januárjában földrengés rázta meg Mórt és környékét. Nagyvelegen megnyílt a föld, kelet-nyugati irányban 40 cm széles, 100-120 méter hosszú hasadék keletkezett. A legenda szerint a grófné kútja nevű forrásnál álló nyári lakot ekkor nyelte el a föld. Hogy valóban volt-e ott nyári lak, vagy csak mende-monda nem tudni, ami biztos, hogy egy tiszta vizű forrás táplálta kútra a régi öregek még emlékeznek, ahonnan ők, vagy szüleik gyermekként még vizet hordtak az erdőből, s mely forrás a Grünfeld szeszgyárat is ellátta édesvízzel.

Az 1848-49-es szabadságharcban Nagyveleg aktív szerepet játszott. Hőseink emlékét az evangélikus templom falába épített emléktábla őrzi úgy, mint az I. világháború áldozatainak emlékét is.

Grünfeld Pál vállalkozó az 1860-as években a bakonycsérnyei mészárszék és pálinkafőző bérléséből jelentős bevételekre tett szert. 1874-ben a vállalkozásból származó tőkéből vásárolta meg a Lambergektől Nagyveleget. A Grünfeld család birtokfejlesztése nagyban hozzájárult a település fejlődéséhez. A nagyvelegi patak mentén két halastavat alakítottak ki, az egyiket az 1940-es években feltöltötték, ennek helyén található ma a futballpálya. A másik tó helyén egy lovas tanya található napjainkban.

Az 1900-as évek elején felépítették a településen impozáns kúriájukat, mely a falu egyik jelképévé vált, ma az evangélikus egyházközség tulajdonát képezi, a nyári időszakban egyházi táboroknak ad helyet, az év többi részében vendégházként működik, jelentős rendezvények színteréül szolgálhat.

Az első világháborút követően a falu fejlődésnek indult.

Az 1920-as évek elején Grünfeld Pál saját terményeinek feldolgozására jól működő szeszgyárat létesített a helyieknek is munkát biztosítva. 1929-ben a Grünfeld család katolikus cselédeknek lakásokat épített, valamint a vallásuknak megfelelő katolikus kápolna felépítésével gazdagította a falut. Az üzemet a II. világháború idején lerombolták, berendezéseit a család kúriájának berendezéseivel együtt széthordták.

A falu lakossága mindkét világháborút megszenvedte, a község is komoly harcok színtere volt. A falu hősi halottainak emlékét a község temetőjében emelt emlékmű, és az evangélikus templomban elhelyezett márványtábla őrzi. A templomban fellelhető az ún. Hősök Könyve, mellyel szintén a háború áldozatai előtt tiszteleg a falu népe. Minden egyes áldozat szerepel benne egy-egy oldalon, a hozzátartozók visszaemlékezéseit is elolvashatja az érdeklődő. Akiról lehetőség volt rá fotó is bekerült a könyvbe.

Nagyvelegen nincs olyan épület, mely országos, vagy akár helyi védelem alatt állna.

Templomok:

Evangélikus templom

A nagyvelegi evangélikus egyház hivatalosan 1746-ban alakult 87 családból álló gyülekezetével, akik magyar és tót nyelvet beszéltek. A falu népessége eredetileg evangélikus felekezetű.

II. József császár türelmi rendelete alapján 1781-ben 540 fő kérvényezte a protestáns kőtemplom építését. A türelmi rendelet alapján három év alatt elkészült a 9x17 méter alapterületű, 5,6 méter belmagasságú, magtárra emlékeztető külsejű templom, ahol a hívők 1784-től hallhatják Isten igéjét. A rendeletnek megfelelően a templom torony nélkül, szögletes ablakkal, fa zsindely fedéssel épület meg a templomkertben, a falu impozáns részén, a dombtetőn. A templomtérben favázas karzat épült, mely 1936-ig szolgálta a gyülekezetet.

1936-ban a templom téglalap alakú alaprajza egy félkör alakú szentéllyel bővült ki, valamint felépítették a templomtornyot. Ekkor készült Angster József orgonakészítő mester jóvoltából a csodálatos hangzású, egymanuális, 7+1 regiszteres orgona, mely máig nagy értéke a templomnak és a gyülekezetnek.

1973-ban a templombelső is megújult, faragott fa szószéket emeltek.

Katolikus kápolna

A Grünfeldek által létesített ipari szeszgyár működéséhez a szakembereket távoli falvak, városok lakóiból toborozták. Számukra cselédlakások épültek, s mivel vallásuk szerint ők többnyire katolikus hitűek voltak a kicsiny faluban 1929-ben a birtokos felépíttette számukra a hitüknek megfelelő gyönyörű kápolnát. A katolikus egyház képviselője minden hónapban egy alkalommal szentmisére invitálja híveit.

HA

Grünfeld kastély

A Grünfeld család igen jelentős szerepet töltött be a falu életében. Nevükhöz kötődik a ma vendégházként üzemelő kastély épülete.

Az urasági kúria 1903-1905 között épült, a kastélyt azonban csak nyári rezidenciaként használta a család. Az 1920-as évektől Lipót és fia egyre több időt töltött Nagyvelegen, a család női tagjai azonban csak nyaranta tartózkodtak itt. Ifj. Grünfeld Pál 1943 decemberében egy borítékot hátrahagyva elhagyta Nagyveleget. A kézzel írt levélpapíron ez állt:

„Amennyiben életem, sorsom úgy alakul, hogy nem térhetek vissza otthonomba akkor őseimtől megörökölt kastélyt a nagyvelegi evangélikus egyházközség javára átruházom.”

1943. december 13. Ifj. Grünfeld Pál

Az államosítás után a kúriát óvodaként, bölcsődeként, TSZ magtárként is hasznosították, a tanácsi rendszerben kultúrotthonként működött. A '90-es évek elején az önkormányzat irodáinak is helyet adott, majd 1993-ban az egyházi kárpótlásokról szóló törvény alapján a magyar állam, az önkormányzat és az evangélikus egyház közös megegyezése szerint a kastély a Nagyvelegi Evangélikus Egyházközség tulajdonába került, a magyar állam pedig 30 millió forint kártérítést fizetett Nagyveleg Község Önkormányzatának, mely összegből megépült a faluház.

Ma a kastély vendégházként üzemel, egyházi táborok, jeles események színhelye.

Faluház

A faluház egy parasztházhoz tartozó telek hátsó udvarrészén épült 1994-ben. Helyiségei kiváló teret biztosítanak különféle sport és kulturális rendezvények, szabadidős tevékenységek lebonyolítására, az önkormányzat munkájának végzésére.

Tájház - Falumúzeum

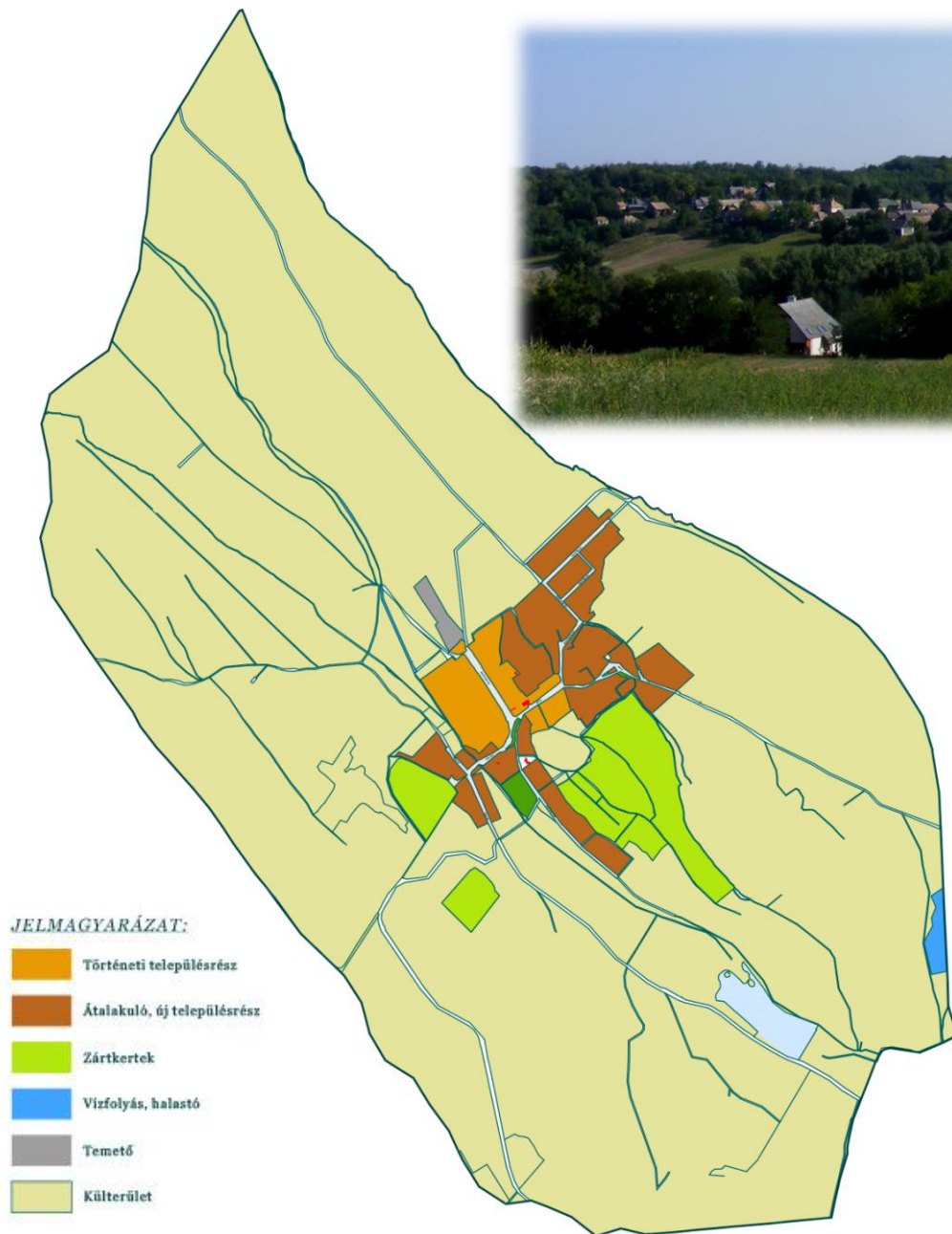
„Ki a múltat nem becsüli, a jövőt nem érdemli”

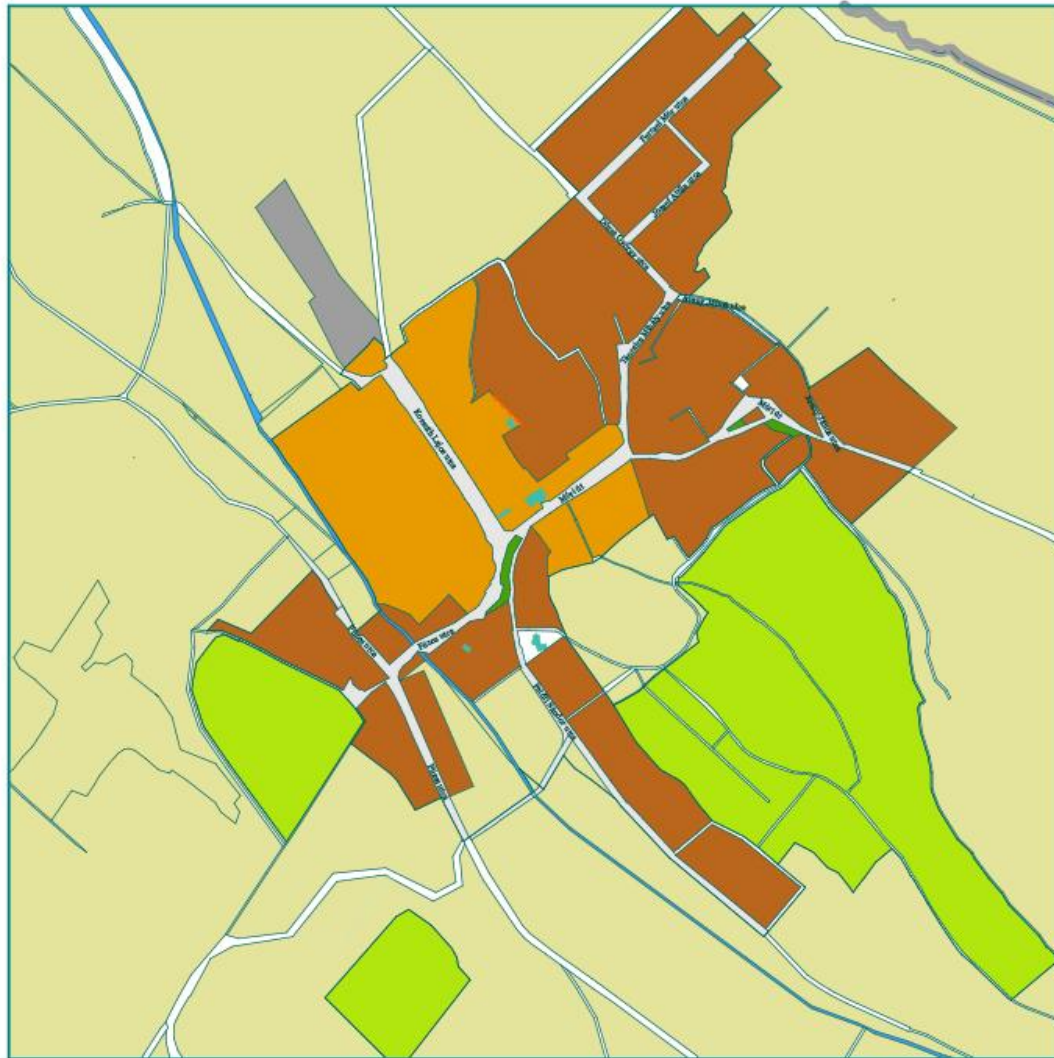
A Kossuth utcai tornácos parasztház az ezredfordulón került az önkormányzat tulajdonába, majd annak tatarozási munkái után 2000. augusztusában ünnepélyes keretek közt átadták a Falumúzeumot. A tájház tárgyait, eszközeit a falu lakossága hordta össze a helyi pincékből, padlásokról. Adományként az önkormányzat rendelkezésére bocsájtották a tárgyakat eredeti tulajdonosaik mondván és tudván, hogy így egy helyen, összegyűjtve igazán szolgálják a múlt megőrzését az utókor számára.

Számos értékes, és megőrzendő épület található a faluban, melyek a régi mivoltukat őrizve a népi építészet jeles képviselői. A védelem hiányában is értéket képviselő és őrző lakóépületek, a tulajdonosok és a faluközösség érzékenységéről tanúskodnak. Mindannyiuk szemében kimondatlanul is értéket képviselnek, íratlan szabályok nélkül is óvják, védik azokat.

ELTÉRŐ KARAKTERŰ TELEPÜLÉSRSZEK

JELMAGYARÁZAT:

	Történeti településrész		Nagyveleg jelentős épületei		Temető
	Átalakuló, új településrész		Zártkertek		Külterület

Az úgynevezett **Történeti településrész** a hajdani falu főutcája, melyről maga a mai utcakép is mesél a látogató számára. A hajdani főutca két oldala más-más képet mutat, mely a 18-19. század fordulóján alakult ki.

Az **átalakuló, új településrészek** a település egymás után kialakuló utcái, melyek kezdetben a „kitaposott utak” mentén alakultak, majd a település észak-keleti részén, az úgynevezett újsoron valamilyen szinten már a tervezettség nyomait láthatjuk tükröződni a derékszögű utcarendszeren.

A **Zártkertek** területe igen meghatározó a település méretét figyelembe véve. Bár manapság már elhanyagolt parcellák is akadnak jószerivel a többség még napjainkban is művelt terület.

A **Mezőgazdasági** területeken a helyi, illetve környékbeli magángazdák művelik a területeket, melyek az **Erdőterületekkel** együtt mára többnyire magánkézbe kerültek.

TÖRTÉNETI TELEPÜLÉSRÉSZ

4.1

Az utca páratlan oldalán álló porták máig őrzik a hajdani nagy tűzvész nyomait. Akkor az Országos Evangélikus Egyház adománygyűjtésének köszönhetően a falu elpusztult része újjáépülhetett, viszont az utcakép jelentősen megváltozott. A keskeny szalagtelkeken álló nádtetős házak helyén 2-2 telek összevonásával két család széles, közös portát birtokolva építhetett zsindeley fedésű házakat. 4 családonként a telekhatárokon gémeskutak álltak, melyek mára sajnos eltűntek. Az utca szemközti oldalán, melyet nem sújtott a tűzvész megmaradtak a keskeny telkek kerek kútjaikkal.

A Kossuth Lajos utca máig őrzi parasztházak jellegét, melyek főként kontyolt tetővel épültek, helyenként megjelenik a nyeregtetővel történő fedés. A lakóépületek gerince túlnyomó részt az utcára merőleges, de előfordulnak az utcafronttal párhuzamos gerincű épületek is. A jellemző tetőhajlásszög 35-45 ° közötti.

A település feladata, hogy saját környezete értékeit védje, ideértve az építészeti, táji, kulturális és egyéb értékeket is. Ebből kifolyólag a történeti településrészt az építészeti örökség védelmére javasolt területként kezeljük.

Új épület létesítésekor, meglévő felújítása esetén figyelembe kell venni a környező épületek jellegét, építészeti karakterét, az azokhoz való illeszkedés minden esetben szükséges az utcakép megőrzése érdekében.

Az utcában csupán egy üresen álló, igen keskeny építési telek található. Javasolt az utcára merőleges tetőgerinc, a közvetlen környezetben található épületek tetőhajlásszögéhez hasonló hajlásszögű, kontyolt tető alkalmazása, a környezetbe illő építménymagasság megválasztása. Javasolt a régi parasztházak formai jellemzőinek megőrzése. Amennyiben különálló melléképület elhelyezését tervezik az a lakóépület mögé, oldalhatáron állóan helyezték el. Az utcaképre jellemzően célszerű volna az épületet utcafronton elhelyezni.

ÁTALAKULÓ, ÚJ TELEPÜLÉSRÉSZEK**4.2**

Ezekon a részeken is megbújnak még öregedő parasztházak, de nem ezek dominálnak. Itt már jelen vannak az 1960-as évek títustervei alapján készült lakóépületek, melyek még hajaznak a régi parasztház elrendezésére, de gyakran kibővülnek egy előszobával. Elszórtan a „sátortetős kockaház” is megjelenik, illetve a '80-'90-es évek magasabb nyeregtetős családi házai is helyet kapnak. Ezek szépen belesimulnak a falu laza szövetébe. A családi házak főként földszintes épületekként olvadnak környezetükbe esetenként tetőtér beépítéssel. Az üresen álló foghíjak, a két utcára nyíló telkek megosztása révén kialakuló új telkek lassan beépülnek. Az átalakuló, megújuló településrészekon is minden esetben elvárás a közvetlen környezethez való illeszkedés.

Átalakuló, új településrész – Móri út

Átalakuló, új településrész – Dózsa György utca

Átalakuló, új településrész – Táncsics Mihály utca

Átalakuló, új településrész – Perczel Mór utca

Átalakuló, új településrész – Fűzes utca

Átalakuló, új településrész – Petőfi Sándor utca

ZÁRTKERTEK**4.3**

A nagyvelegi zártkertek területe igen meghatározó a település méretét figyelembe véve. Legdominánsabb a falu dél-keleti részén igen nagy összefüggő területet adó Öreghegy, melynek bizonyos területei a hajdani feltételezett Kis-Veleg területén található. Ezen a tájon található meg a már említett Kis-Veleg Emlékfáját, mely a vidék igen tekintélyes korú körtefája. Javasoljuk védelemmel ellátni, hogy minél tovább éke, büszkesége lehessen mai településünknek, megidézve a régmúlt emlékeit.

Fekvésüknek köszönhetően a lankás domboldalak kedvező adottságai miatt a helyi lakosság körében igen kedvelt a szőlőtermesztés, számos helyen fedezhetünk fel gyümölcsfákat, gyümölcsösöket telepítve. Kedvelt a cseresznye, meggy, sárga- és őszibarack, az alma és a körtefélék is.

KÜLTERÜLETEK***4.4***

Nagyveleg közigazgatási területe igen színes, szemet gyönyörködtető képet fest elénk. A csodás természeti környezet látványa keretezi a faluképet, s melynek háttérét a Vértes és Bakony szemet gyönyörködtető hegyvonulatai alkotják.

A történeti településrész északi részén kap helyet a község temetője, mely példa értékűen gondozott, ápoltt, ez által állítva emléket az itt nyugalomra lelt hajdani lakosoknak, kiknek mai településünk létét, milyenségét köszönhetjük.

A település hajdanán, a Grünfeldek idején két halastóval büszkélkedhetett a falu belső részén. Ezek megszüntetésre kerültek, de a TSZ időkben két újabb tó került kialakításra a külterületi részekben, melyek halgazdálkodás céljait szolgálták. A Mór irányába kivezető műútról megközelíthető, igényesen kialakított, szépen karbantartott tó tartalmaz, nyugodt kikapcsolódást biztosít az oda látogatóknak.

AJÁNLÁSOK, ÉPÍTÉSZETI ÚTMUTATÓ

5.

Nagyveleg dombos vidéken alakult ki, fejlődését, növekedését jelentős mértékben meghatározzák és meghatározták a földrajzi, természeti adottságok. A több évszázados fejlődés eredményeként a természettel harmonikus egységet alkot. Szerves része az épített környezet, melyet mi emberek évszázadok során formáltunk olyanná, amilyen. Az érzékeny egyensúly megőrzése érdekében minden esetben nagy hangsúlyt kell fektetni a hagyományos településképi megőrzésére.

Nagyveleg történeti településrészén az utcafrontra épült, főként földszintes épületek a jellemzőek oldalhatárra történő telepítéssel. Az épületek színvilága visszafogott, fedésük jellemzően cserép vagy pala. A tető hajlásszöge közel azonos. Leggyakoribb az úgynevezett kontyvető és az oromfalas nyeregtető. A kerítések főként fából, vagy kovácsoltvasból készültek, részben tömörek, vagy áttörtek.

A hosszú évek során kialakult jellegzetes településképi megőrzésének titka, hogy mind a jelenlegi, mind a jövőbeni lakók, valamint a település életében, formálásában szerepet vállaló építészmérnökök, településtervezők, kerttervezők megfelelő mértékű alázattal nyúljanak a kényes egyensúlyú rendszerhez.

Értjük ez alatt, hogy a kedves tulajdonos ne akarjon a szomszédénál magasabb, díszesebb, nagyobb, másabb épületet, csak azért, hogy „más” legyen, „több” legyen. Erényeként, mint a helyi közösség tagja építsen a környezethez illő méretű és megjelenésű épületet gyarapítva a falu jelenlegi értékeit. Tervezői részről elvárás, hogy ne az önmegvalósítás, hanem a helyi értékek védelme, megőrzése, továbbvitele legyen az irány, ezáltal példát állítva a társadalom, a jelen embere elé.

A Településképi Arculati Kézikönyv ezen fejezetében szeretnénk mind építetők, mind tervezők részére segítséget nyújtani oly módon, hogy igyekszünk bemutatni az egyes településrészekre jellemző, kialakult építészeti megoldásokat. Emellett ajánlásokat teszünk a telepítésre, épületek megjelenésére vonatkozóan. Reményeink szerint ezek segítséget nyújthatnak mindenkinek számára, hogy Nagyveleg a jövőben is megőrizhesse falusi jellegét, melyet oly hosszú időn keresztül őrizhetett a dombok közt megbújó kicsiny település.

ÉPÍTÉSZETI ÚTMUTATÓ, AJÁNLÁSOK - TÖRTÉNETI TELEPÜLÉSRESZ**5.1****TELEPÍTÉS – Történeti településrész**

A történeti településrészen fésűs beépítés alakult ki. A lakóházak oldalhatáron álló, utcavonalas telepítésűek, azaz az utcafrontra kiépülve létesültek, ezáltal jelentős mértékben befolyásolva az összképet. A lakóépületek gerince az utcára merőleges kialakítású.

Nem ajánlott az ingatlanon nagy mértékben, indokolatlanul „hátrahúzott”, nem az utcára merőleges telepítésű épületet elhelyezni. Kívánatos az új lakóházat a kialakulthoz hasonlóan az utcafrontra helyezni.

MAGASSÁG – Történeti településrész

Nagyveleg történeti településrészén az épületek magassága közel azonos, mely köszönhető a szép számban fennmaradt parasztházaknak is. Eltérés csupán néhány később beépült foghíj esetében tapasztalható.

A területen a közvetlen környezethez illeszkedő, földszintes lakóház építése az elvárás esetlegesen tetőtér beépítési lehetőséggel. A többszintes, túl magas ház létesítése ezen a településrészén nem kívánatos, mivel az utcaképet jelentős mértékben megbontja.

TETŐHAJLÁSSZÖG – Történeti településrész

Nagyveleg történeti településrészén az épületek tetőhajlásszöge közel azonos. Foghíjbeépítés, vagy bontást követő új épület elhelyezése esetén az új házaknak hasonló, $35\text{-}45^\circ$ közti tetőhajlásszöggel kell épülniük a közvetlen környezetben található épületek tetőhajlását figyelembe véve.

A túlzottan alacsony, kis hajlásszögű, és a meredek, nagy hajlásszögű tetők sem illeszkednek az utcaképbe, ezért alkalmazásuk nem megengedett.

TETŐFORMA – Történeti településrész

Nagyveleg történeti településrészén az épületek tetőformája egyszerű. Többségében kontytető vagy nyeregtető készült.

Új ház építéskor a közvetlen környezet, szomszédok tetőformájához való illeszkedés elvárás.

Egy olyan építési telekre, melynek szomszédságában kontytetős épületek állnak ne telepítsünk tördelt, széttagolt tetőformájú házat, helyette kontyolt tető kerüljön az épületre.

Amennyiben az építési telek körül nyeregtetős lakóházak jelennek meg ne kerüljön oda tördelt tetőforma, nyeregtető, összetett nyeregtető alkalmazásával illeszkedjünk az utcaképbe.

ANYAGHASZNÁLAT, SZÍNEK – Történeti településrész

Nagyveleg történeti településrészén a vakolt homlokzatok dominálnak.

Ezek színvilága igen változatos, rikító színeket azonban nem találunk, a sokszínűség ellenére a visszafogottság jellemző. Éppen ezért nagyon fontos a közvetlen környezethez való illeszkedés a színeket, és az anyaghasználatot tekintve. Minden esetben pasztell színeket alkalmazunk, az ún. földszíneket, illetve a hagyományos fehér színt részesítjük előnyben.

Nem elfogadható a rikító színek, gicces homlokzati elemek, valamint az élénk színű, fémes fényű fémlemez fedések alkalmazása.

KERÍTÉS – Történeti településrész

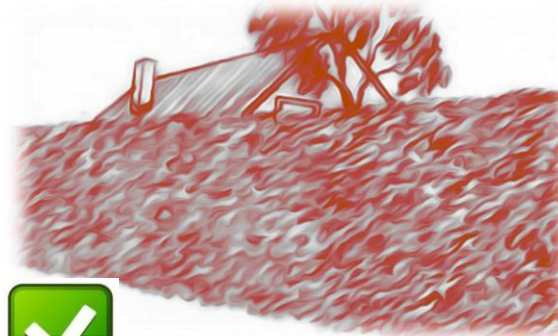
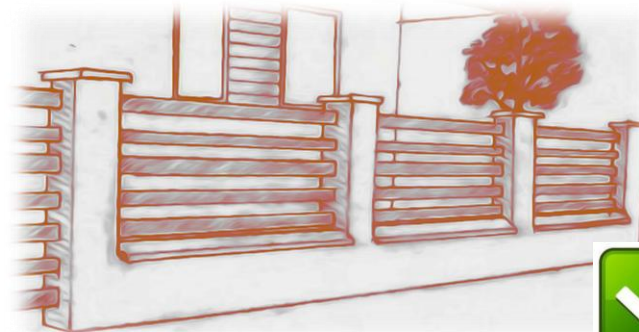
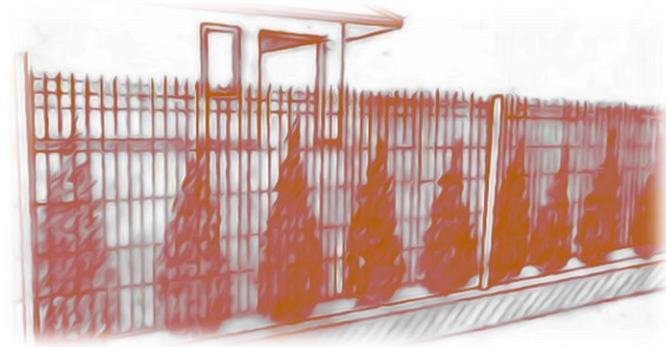
Nagyveleg történeti településrészén az utcafrontra épített házakkal harmonikus egységet alkotó kerítések jelennek meg.

A kerítések részben, vagy egészen áttörtek, bizonyos esetekben az utcafrontra helyezett lakóház tömör kerítéssel épült. Fémlemez, hullám- vagy trapézlemez anyagú tömör kerítés nem megengedett a területen. Anyagukat tekintve tömör kő, vagy vakolt téglafal, esetleg fából, vagy kovácsoltvasból készült kerítés létesíthető.

Teljesen áttört drótkerítés létesítésére is van lehetőség, ez esetben az átláthatóság megszüntetésére nádszövet alkalmazása nem megengedett. Ilyen jellegű igény esetén a drótháló telek felőli oldalán sövény ültetése javasolt.

Természetes határként sövény ültetése is elfogadott.

A területen falszerűen megjelenő, teljesen áttörés mentes kerítés csak természetes anyagok felhasználásával építhető.

TORNÁCOK – Történeti településrész

A tornác a magyarság házain gyakorta fellelhető népművészeti elem. A tornác a parasztház udvar felőli oldalán megjelenő fedett-nyitott tér, mely átmenetet képez a külső és belső terek között. Gyakorlatilag az épület homlokzatán megjelenő, oszlopokkal, pillérekkel alátámasztott tető alatti nyitott folyosó. A népnyelv ámbitusnak is nevezi.

Nagyveleg történeti településrészén a népi építészet ezen jellegzetes eleme, az arányos parasztházak egymásmellettsége karakteres utcaképet ad.

A tornác kialakítási lehetőségének palettája igen széles. Az oszlopok, pillérek készülhetnek a házzal megegyező anyagból, de akár fából is. A tornác végigfuthat a lakóépület teljes hosszában, vagy csak egy szakaszon, esetleg lopott tornácként jelenik meg a ház bejárata előtt. Találunk teljes magasságú oszlopokat, pilléreket, illetve mellvédfallal kombinált változata is jelen van.

A parasztházak tornáca igen praktikus célokat szolgált. Megfelelő tájolás esetén a nyári hőségben árnyékolt, míg a téli időszakban biztosította a mindennapokhoz nélkülözhetetlen napfény épületbe jutását. Bármilyen időjárás esetén a szabadtéri tartózkodás lehetőségét megadva fontos tere volt az emberi életnek, ahogy napjainkban ismét azzá válhat.

Új épületeink esetében is célszerű egy tornácos kialakítású lakóépület lehetőségének vizsgálata, átgondolt, újszerű megjelenése a családok mindennapjainak meghatározó részévé válhat, másrészt a népi hagyományt továbbörökítve megőrzi az építészeti elem lényegi voltát a következő nemzedékek számára.

AJTÓK, ABLAKOK – Történeti településrész

Hogy mitől szép, tetszetős egy épület igen nehéz szavakba önteni. Lényegében egy igazán szép ház kimondva vagy kimondatlanul tetszik társadalmunk tagjainak.

A szépség igen bonyolult fogalom. Minden esetben vizsgálnunk kell magát az egészet, annak részleteit, és az egyes részletek kapcsolatait, összefüggéseit. Amikor ezek összhangja, harmóniája megvalósul nagy valószínűséggel kimondható: „IGEN, ez valóban SZÉP!”

Nincs ez másként környezetünk, épületeink esetében sem. A ház homlokzata gyakorlatilag egyik oldalának nézete, rajza. Az épület utca felé mutatott képe annak főhomlokzata. Az épület képét, jellegét meghatározza tömegének egésze, illetve az egyes homlokzatok. A homlokzaton minden esetben nyílások jelennek meg, melyek ajtók, ablakok formájában tagolják, osztják azt, ezáltal meghatározva az elénk táruló összképet, a ház hangulatát. Az épület ablakok és ajtók által nyit a külvilág felé, ezért is különösen fontos a megfelelő nyílászárók alkalmazása, melyre a történeti településrészen fordítsunk különösen nagy gondot.

A történeti településrész arculatához illeszkednek épületeinek nyílászárói is. Csodás parasztházaink esetében jellemzően hosszúkás kialakítású, keskenyebb ablakok figyelhetők meg. Jól megfigyelhető az ajtók, ablakok hagyományos kialakítása, megjelenése. A parasztház főhomlokzata minden esetben szimmetrikus kialakítású, az évszázadok fejlődésének köszönhetően arányrendszere egyszerűen tökéletes. Az utcafronton kétszárnyú, két vagy három osztású ablakok jelennek meg, melyekhez igen gyakran a tornácre nyíló, gyönyörűen megmunkált fa ajtó társul.

A történeti településrészen az összkép megőrzése érdekében minden esetben vizsgálandók a környező épületek nyílászárói.

HOMLOKZATKÉPZÉS, ANYAGHASZNÁLAT – Történeti településrész

Az épített környezet meghatározója minden esetben az épületek tömegformálása, illetőleg homlokzati kialakítása. A homlokzat hangulatát a kialakításánál használt anyagok jelentősen befolyásolják.

Nagyveleg történeti településrészén jellemzően a fehér, visszafogott, pasztellszínű vakolt felületek jelennek meg, helyenként kő lábazat, esetleg téglaburkolat. Jelen vannak a népi építészetre jellemző faragott, igényesen megmunkált faszerkezetek. Tetőfedő anyagként a cserép, illetve a pala van jelen. A terméskő lábazatok időt állóbbak, ezért is jelenhettek meg.

Új épület létesítésekor, meglévő felújítása során minden esetben figyelembe kell venni a közvetlen környezetben található épületeket, az azokhoz való illeszkedés elvárás., Tüldíszített, kirívó színű homlokzatok létrehozása nem kívánatos a területen.

RÉSZLETEK – Történeti településrész

Nem csupán épületeink, hanem a hozzájuk tartozó porták felfedezése is izgalmas kaland, részleteinek gazdagsága első pillantásra gyakran nem is szembetűnő, mégis óriási szerepük van az összkép kialakulásában. A jó megfigyelő a fa és fémmegmunkálás remek példáira lelhet.

A kert növényzete több funkciót is betölthet. Egyrészt gondozottsága, igényes kialakítása fokozza a természet sokszínűségének élményét. Hisz minden évszakban változó színűk, formájuk, méretük folyamatos változást biztosít az épület állandóságának ellenpontjában mindig új megvilágításba helyezve azt. Másrészt az épület díszévé válhatnak, miközben a nyári forróságban árnyékoló szerepet töltenek be.

Sok udvaron napjainkban is fellelhetők a múlt hagyatékaként az ásott kutak, melyek a kert díszévé, domináns elemévé válhatnak.

KERÍTÉSEK – Történeti településrész

A kerítések, korlátok, postaládák, lámpák az épületek kiegészítőiként alkotják az összkép részét. A színek harmóniája, az anyagok változatossága, gondos kiválasztása az egész harmóniájának megteremtése szempontjából nélkülözhetetlen.

A telekhatárra, utcafrontra kerülő kerítés határvonal a közterület és az adott porta közt, ugyanakkor kapcsolatot is teremt avval. A térelválasztás eszközeként találkozhatunk tömör és áttört kerítésekkel egyaránt. Ezek átlátást, betekintést engednek, vagy épp ellenkezőleg, a lakók magánéletének védelmére térfalként állnak a kíváncsi tekintetek útjába.

A történeti településrészen áttört fa, vagy kovácsoltvas kerítéseket találunk. Az áttört felületeknek köszönhetően az előkert és a homlokzat jól látható. A falu ezen részén az épületek túlnyomó többsége az utcafrontra kerül, így a kerítéssel való harmónia különösen nagy erővel bír.

A kerítés, kapu az érkező vendég fogadásának színtere, kialakítására már elődeink is igen nagy hangsúlyt fektettek. A fogadtatás, az első benyomás igen fontos mindannyiunk számára, ezért kapuink, kerítéseink álljanak összhangban egymással és az épülettel, ne legyenek hivalkodók, esztétikus megjelenésükkel invitálják a látogatót.

KERTEK – Történeti településrész

A ház, az ember kapcsolatát a természettel elsősorban a kert által teremtjük meg. A Nagyvelegen jellemző nagy telkek lehetőséget adnak egy előlő „díszkert” megteremtésére, míg a hátsó, rejtettebb részein szőlő, gyümölcsstermesztésre is teret biztosítanak, esetleg konyhakertek kialakítására is lehetőség nyílik. Emellett a kert számos élőlény lakhelyéül szolgálhat.

A kert az épített környezet része, mindennapi életünk nélkülözhetetlen közege. Elengedhetetlen az épület és a hozzá kapcsolódó kert hangulatának, stílusának egysége, harmóniája. A kertben létesített építmények az épülettel azonos, harmonikus anyagokból készüljenek, esetlegesen a kert növényzetével takartan is kialakíthatjuk őket.

A kerti építményekkel ellentétben törekedjünk arra, hogy a domináns elő- és oldalkertben alacsony növésű, dekoratív növényeket helyezzünk el, melyek a lakóépület homlokzatát nem takarják. Ennek érdekében legfeljebb 1,20 méter magasságot érő cserjék, illetve lágyszárú növények telepítése ajánlott. Színes virágú évelők, egynyári növények valóságos ékkövei lehetnek kertünknek. Az udvarokba javasolt közepes méretű, laza ágazatú fákat telepíteni, melyeket főként az épület déli oldalára ültessünk, így természetes módon árnyékolva az udvari homlokzatot.

A kertek további meghatározói a burkolt felületek. Törekedjünk vízáteresztő burkolatok készítésére, a feltétlenül szükségesnél nagyobb felületeken ne alkalmazzuk azokat. Fontos a minél nagyobb zöldfelületek megtartására, gondozására.

A kert területén térlehatárolásra növényekből létrehozott alacsonyabb támfalakat, áttört kerítéseket alkalmazzunk.

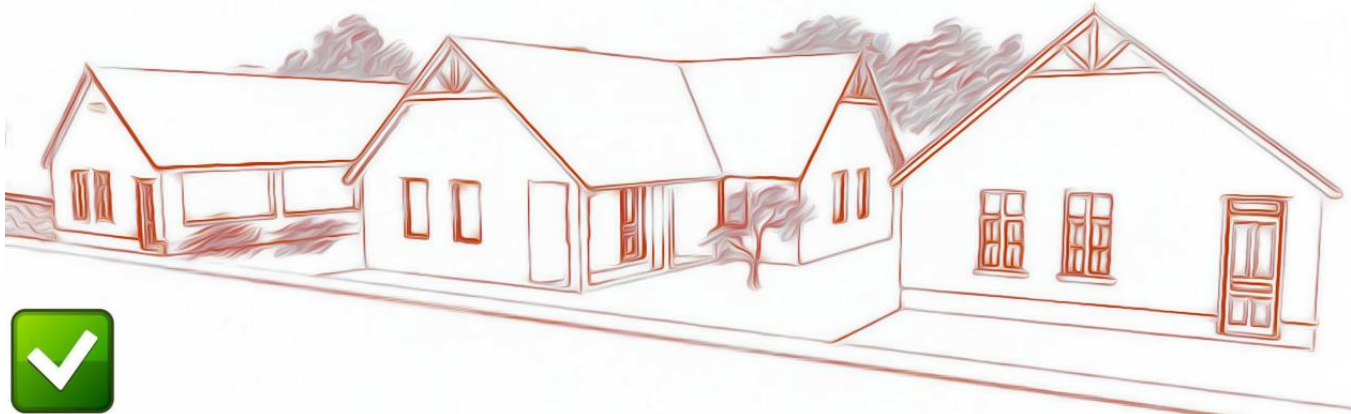

ÉPÍTÉSZETI ÚTMUTATÓ, AJÁNLÁSOK – ÁTALAKULÓ, ÚJ TELEPÜLÉSRÉSZ**5.2****TELEPÍTÉS – Átalakuló, új településrész**

Az átalakuló településrészen a beépítés oldalhatáron álló, az épületek elhelyezése a telken igen sokszínű képet mutat. A lakóépületek helyenként az utcafrontra kiépülve létesültek, másutt 1-4 méter közti előkertet kialakítva helyezték el őket. A lakóépületek gerince a legtöbb esetben az utcára merőleges kialakítású, találhatunk azonban az utcával párhuzamosan futó gerincet is, illetve helyenként megjelennek az épülettömeg hatására kialakult egyszerűbb összetett tetőformák.

Nem megengedett az ingatlanon túlzott mértékben, indokolatlanul „hátrahúzott”, az utca vonalától elforgatott koordináta rendszerű elhelyezése az épületnek. Új épület telepítésénél minden esetben vizsgálni kell a közvetlen környezetet, az ahhoz való illeszkedés kívánatos.

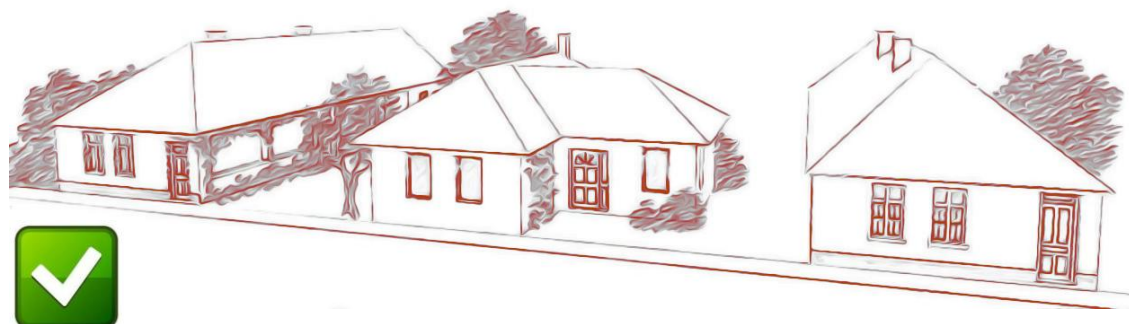
Amennyiben a településen új utca kerül kialakításra a szabályzási tervnek megfelelően, úgy ott az épületek a falusias beépítési módnak megfelelően oldalhatáron álló, vagy szabadonálló módon kerüljenek elhelyezésre a kialakítandó telkek szélességének függvényében. Ebben az esetben az OTÉK előírásai a mérvadóak az építési helyre vonatkozóan. Az új épületek elhelyezése minden esetben az utcára merőleges és párhuzamos rendszerű legyen, erre vonatkozóan semminemű eltérés nem megengedett. Az épület az építési telek elülső részébe kerüljön a hátsó részen védett kert kialakításának lehetőségét biztosítva.

MAGASSÁG – Átalakuló, új településrész

Nagyveleg átalakuló, új településrészén az épületek magassága igen változatos képet mutat. Elszórtn megtalálhatók még fennmaradt parasztházaknak a „sátortetős kockaházak”, az 1980-90-es évek kétszintes, nyeregtetős épületei közt megbújva. Elmondhatjuk azonban, hogy mégis a földszintes épületek vannak túlsúlyban.

Új épület elhelyezésekor minden esetben vizsgálni szükséges a közvetlen környezetet, valamint az utca összképét, az illeszkedés minden esetben elengedhetetlen.

TETŐHAJLÁSSZÖG – Átalakuló, új településrész

Nagyveleg átalakuló, új településrészén az épületek tetőhajlásszöge $35-45^\circ$ között változik. Foghíjbeépítés, vagy bontást követő új épület elhelyezése esetén az új házaknak hasonló, a közvetlen környezetben található épületek tetőhajlását figyelembe véve kell megépülni.

A túlzottan alacsony, kis hajlásszögű, és a meredek, nagy hajlásszögű tetők sem illeszkednek az utcaképbe, ezért alkalmazásuk nem megengedett.

Új építési telkek kijelölésekor az ott létesíteni kívánt épületek tetőhajlásszögének is a településen jellemző mértékűnek kell lennie, túlzottan kis hajlásszögű, lapostetős, illetve nagy hajlásszögű tető itt sem megengedett.

Amennyiben az újonnan kialakult utca természeti adottságainak köszönhetően igen szép kilátást biztosít akár a falura magára, akár a környező természeti tájra tetőterasz kialakítása lehetséges, az épület azonban jellemzően magastetős maradjon.

TETŐFORMA – Átalakuló, új településrész

Nagyveleg átalakuló, új településrészén az épületek tetőformája egyszerű, de igen sokszínű képet mutat. Többségében kontytető, és nyeregtető a gyakori, de a csonkakonty, oromzatos konty, sátortető, nyeregtető, szintben eltolts félnyeregtető is megtalálható.

Új ház építéskor a közvetlen környezet, szomszédok tetőformájához való illeszkedés elvárás.

Egy olyan építési telekre, melynek szomszédságában kontytetős épületek állnak ne telepítsünk tördelt, szétagolt tetőformájú házat, helyette kontyolt tető kerüljön az épületre.

Amennyiben az építési telek körül nyeregtetős lakóházak jelennek meg ne kerüljön oda tördelt tetőforma, nyeregtető, összetett nyeregtető alkalmazásával illeszkedjünk az utcaképbe. Ugyanígy kontytetők közé se helyezzünk nyeregtetővel fedett épületet. Egyszerű tetőforma mellé egyszerű, a tördelt tetőforma szomszédságába mi is tördelt tetőformájú lakóházat tervezzünk.

ANYAGHASZNÁLAT, SZÍNEK – Átalakuló, új településrész

Nagyveleg átalakuló, új településrészén a vakolt homlokzatok dominálnak, helyenként megjelenik a természetes lábazat, a téglá, esetleg a fa burkolat.

A vakolt lakóházak színvilága igen változatos, rikító színeket azonban nem találunk, a sokszínűség ellenére a visszafogottság jellemző. Éppen ezért nagyon fontos a közvetlen környezethez való illeszkedés a színeket, és az anyaghasználatot tekintve. Minden esetben pasztell színeket alkalmazunk, az ún. földszíneket, illetve a hagyományos fehér színt részesítjük előnyben. Ugyanígy tegyük az esetlegesen kialakuló új építési telkek esetében is.

Nem elfogadható a rikító színek, giccses homlokzati elemek, valamint az élénk színű, fémes fényű fémlemez fedések és burkolatok alkalmazása. A homlokzat túlnyomó részén a vakolt felületek domináljanak.

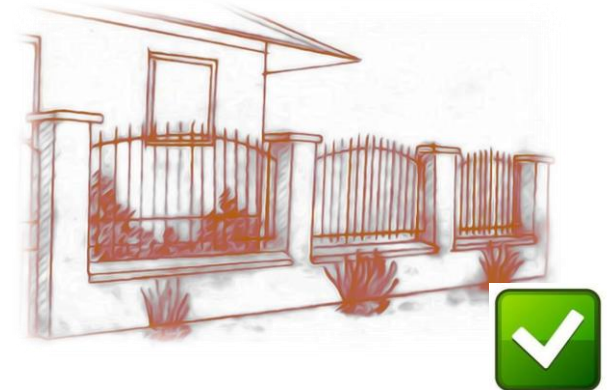
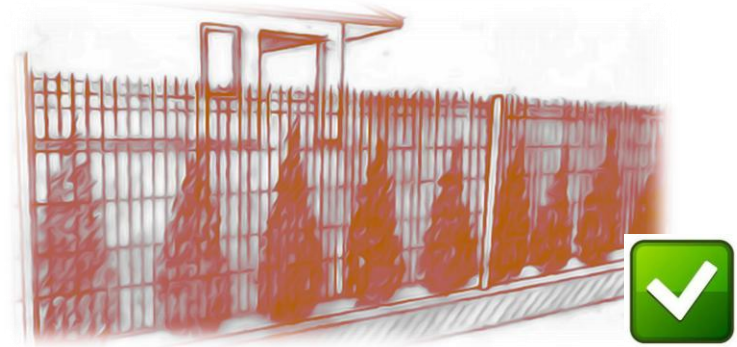
KERÍTÉS – Átalakuló, új településrész

Nagyveleg átalakuló, új településrészén a kerítések jellemzően részben, vagy egészen áttörtek, anyagukat tekintve fából, vagy kovácsoltvasból készült kerítések gyakran kő, vagy vakolt lábazati fallal, helyenként sövény, drótháló is megjelenik.

Teljesen áttört drótkerítés létesítésére van lehetőség, ez esetben az átláthatóság megszüntetésére nádszövet alkalmazása nem megengedett. Ilyen jellegű igény esetén a drótháló telek felőli oldalán sövény ültetése javasolt.

Természetes határként sövény ültetése is elfogadott.

A területen falszerűen megjelenő, teljesen áttörés-mentes kerítés csupán a falu beépített területének határmezsgyéjén, vagyonvédelmi célokat szolgálva megengedett. Az átalakuló, új településrész belső területein tömör, falszerű kerítés nem építhető.

TORNÁCOK – Átalakuló, új településrész

A tornác a magyarság jellegzetes népművészeti eleme. A tornác fedett-nyitott tér, mely átmenetet képez a külső és belső terek között. Gyakorlatilag az épület homlokzatán megjelenő, oszlopokkal, pillérekkel alátámasztott tető alatti nyitott folyosó.

Nagyveleg átalakuló, új településrészén a népi építészet ezen jellegzetes eleme a megbúvó parasztházak esetében jól megfigyelhető.

A tornác kialakítási lehetőségének palettája igen széles. A pillérek készülhetnek téglából, kőből falazott módon, vakolt felülettel, de az alátámasztás akár fából is megvalósítható.

A parasztházak tornáca igen praktikus célokat szolgált. Megfelelő tájolás esetén a nyári hőségben árnyékolt, míg a téli időszakban biztosította a mindennapokhoz nélkülözhetetlen napfény épületbe jutását. Bármilyen időjárás esetén a szabadtéri tartózkodás lehetőségét megadva fontos tere volt az emberi életnek, ahogy napjainkban is azzá válhat. A falusi élet nagy erénye a természet közelsége. Hogy a természet mindennapi életünk szerves részévé válhasson az építészet remek eszközeként a fedett-nyitott tér által biztosítja számunkra ezt.

Új épületeink esetében is célszerű egy tornácos kialakítású lakóépület lehetőségének vizsgálata. Átgondolt, újszerű megjelenése épületeinken - egy fedett teraszrész, vagy akár csak egy növényekkel befuttatott pergola - a családok mindennapjainak meghatározó részévé válhat. Teret adhat meghitt családi együttlétnek, de akár az étkezés színterévé is válhat a nyári időszakban.

AJTÓK, ABLAKOK – Átalakuló, új településrész

A ház homlokzata egyik oldalának nézete, rajza. Az épület képét, jellegét meghatározza tömegének egésze, illetve az egyes homlokzatok kialakítása, részleteinek gondos tervezése. A homlokzaton minden esetben nyílások jelennek meg, melyek ajtók, ablakok formájában tagolják, osztják azt, ezáltal meghatározva az élénk táruló összképet, a ház hangulatát. Az épület ablakok és ajtók által nyit a külvilág felé, ezért is különösen fontos a megfelelő nyílászárók alkalmazása.

A átalakuló településrész házainak sokszínűsége nyílászáróikon is visszaköszön. Parasztházaink esetében jellemzően hosszúkás kialakítású, keskenyebb fa ablakok figyelhetők meg, melyeken gyakori a vízszintes osztáson megfigyelhető gondos, precízen kimunkált faragott díszítés. Jól megfigyelhető az ajtók, ablakok hagyományos kialakítása, megjelenése. A később épült házak esetében a nyílások méretének jelentős növekedését figyelhetjük meg. A megnövelt méret miatt gyakori az osztott ablak. Anyagukat tekintve egyaránt jelen van a modern korra jellemző műanyag ablak, valamint a fa nyílászáró is. Az időjárás elleni védekezésre redőnyök, zsalugáterek szolgálhatnak.

Új építés, nyílászárócsere esetén törekedjünk a környezethez való illeszkedésre, lehetőségeinkhez mérten a fa kivitelű ajtókat, ablakokat részesítsük előnyben.

Új építésű részen az ablakok inkább álló arányúak legyenek, de ne túlzottan keskenyek. Amennyiben redőny beépítése mellett döntünk az lehetőleg rejtett kivitelben történjen a nyílászáróval megegyező színben.

HOMLOKZATKÉPZÉS, ANYAGHASZNÁLAT – Átalakuló, új településrész

Az épített környezet meghatározója minden esetben az épületek tömegformálása, illetőleg homlokzati kialakítása. A homlokzat hangulatát a kialakításánál használt anyagok, azok összhangja, harmóniája határozzák meg.

Nagyveleg átalakuló településrészén jellemzően a fehér, a sárga, paszellszínű visszafogott, vakolt felületek jelennek meg, helyenként kő lábazat, esetleg téglalburkolat. Máshol a népi építészetre jellemző faragott, igényesen megmunkált faszerkezeteket, részleteket találunk. Tetőfedő anyagként a cserép, illetve a pala van jelen. A terméskő lábazatok időt állóak, ezért is jelenhetnek meg.

Új épület létesítésekor, meglévő felújítása során minden esetben figyelembe kell venni a közvetlen környezetben található épületeket, az azokhoz való illeszkedés elvárás. Túldíszített, kirívó színű homlokzatok létrehozása nem kívánatos a területen.

Új építési terület kijelölése esetén a vakolat mellett megengedett a kő, téglalburkolatok alkalmazása, az épület homlokzata azonban ne legyen túlzású, a jó ízlés határain belül alkalmazzuk azokat.

Ezen a településrészen tetőfedő anyagként az agyag- és betoncserep, azbesztmentes pala alkalmazása javasolt.

Tetőfedő anyagként az új telepítésű részeken a hagyományos agyagcserepet, betoncserepet részesítsük előnyben, a fényes, rikító színű fémlemez alkalmazása itt sem megengedett. Lakóépületek esetében nem alkalmazható hullám- és trapézlemez fedés, illetve bitumenes zsindely a faluban.

RÉSZLETEK – Átalakuló, új településrész

Az épületekhez tartozó porták megfigyelése során részleteinek gazdagsága lassanként bontakozik ki a szemlélődő előtt. Mind az épületek, mind pedig a kertek apró motívumai óriási szerepet játszanak az összkép kialakulásában. A jó megfigyelő a fa és fémmegmunkálás remek példáira lelhet.

A kert növényzete több funkciót is betölthet. Egyrészt gondozottsága, igényes kialakítása fokozza a természet sokszínűségének élményét. Hisz minden évszakban változó színük, formájuk, méretük folyamatos változást biztosít az épület állandóságának ellentétében mindig új megvilágításba helyezve azt. Másrészt az épület díszévé válhatnak, miközben a nyári forróságban árnyékoló szerepet töltenek be.

Sok udvaron napjainkban is fellelhetők a múlt hagyatékaként az ásott kutak, melyek a kert díszévé, domináns elemévé válhatnak.

KERÍTÉSEK – Átalakuló, új településrész

A kerítések, korlátok, postaládák, lámpák az épületek kiegészítőiként alkotják az összkép részét. A színek harmóniája, az anyagok változatossága, gondos kiválasztása az egész harmóniájának megteremtése szempontjából nélkülözhetetlen.

A telekhatárra, utcafrontra kerülő kerítés határvonal a közterület és az adott porta közt, ugyanakkor kapcsolatot is teremt avval. A térelválasztás eszközeként találkozhatunk tömör és áttört kerítésekkel egyaránt. Ezek átlátást, betekintést engednek, vagy épp ellenkezőleg a lakók magánéletének védelmére térfalként állnak a kíváncsi tekintetek útjába.

A történeti településrészen áttört fa, vagy kovácsoltvas kerítéseket találunk. Az áttört felületeknek köszönhetően az előkert és a homlokzat jól látható.

A kerítések, kapuk az érkező vendég fogadásának szinterei, kialakításukra már elődeink is igen nagy hangsúlyt fektettek. A fogadtatás, az első benyomás igen fontos mindannyiunk számára, ezért kapuink, kerítéseink álljanak összhangban egymással és az épülettel, ne legyenek hivalkodók, esztétikus megjelenésükkel invitálják a látogatót.

KERTEK – Átalakuló, új településrész

A ház, az ember kapcsolatát a természettel elsősorban a kert által teremtjük meg. A Nagyvelegen jellemző nagy telkek lehetőséget adnak egy elülső „díszkert” megteremtésére, míg a hátsó, rejtettebb részein szőlő, gyümölcsstermesztésre is teret biztosítanak, esetleg konyhakertek kialakítására is lehetőség nyílik. Emellett a kert számos élőlény lakhelyéül szolgálhat.

A kert az épített környezet része, mindennapi életünk nélkülözhetetlen közege. Elengedhetetlen az épület és a hozzá kapcsolódó kert hangulatának, stílusának egysége, harmóniája. A kertben létesített építmények az épülettel azonos, harmonikus anyagokból készüljenek, esetlegesen a kert növényzetével takartan is kialakíthatjuk őket.

A kerti építményekkel ellentétben törekedjünk arra, hogy a domináns elő- és oldalkertben alacsony növésű, dekoratív növényeket helyezünk el, melyek a lakóépület homlokzatát nem takarják. Ennek érdekében legfeljebb 1,20 méter magasságot elérő cserjék, illetve lágyszárú növények telepítése ajánlott. Színes virágú évelők, egynyári növények valóságos ékkövei lehetnek kertünknek. Az udvarokba javasolt közepes méretű, laza ágazatú fákat telepíteni, melyeket főként az épület déli oldalára ültessünk, így természetes módon árnyékolva az udvari homlokzatot.

A kertek további meghatározói a burkolt felületek. Törekedjünk vízáteresztő burkolatok készítésére, a feltétlenül szükségesnél nagyobb felületeken ne alkalmazzuk azokat. Törekedjünk a minél nagyobb zöldfelületek megtartására, gondozására.

A kert területén térlehatárolásra növényekből létrehozott alacsonyabb támfalakat, áttört kerítéseket alkalmazzunk.

ÉPÍTÉSZETI ÚTMUTATÓ, AJÁNLÁSOK - ZÁRTKERTEK, KÜLTERÜLETEK**5.3**

Nagyveleg területének jelentős hányadát zártkertek teszik ki, melyeken főként szőlő- és gyümölcsstermesztés folyik. A szőlőfeldolgozás folyamatához épületekre is szükség van. A hegyoldalokban megbújó kis présházak jelenleg is megtalálhatók, karbantartásuk, állagmegóvásuk fontos feladata a boros gazdáknak. Helyenként az épület hangulatát alapvetően befolyásoló apró részleteket is felfedezhet a környéken barangoló ember. A zártkerti ingatlanokon épület elhelyezésekor törekedjünk a tájba való illeszkedésre, használjunk minden esetben természetes anyagokat: követ, téglát, lehetőség szerint égetett agyagserepet. A fémlemez, hullámpala, trapézlemez használata nem megengedett. A szőlőskertekben fellelhető présházak valóban a szőlőfeldolgozás célját szolgálják, méretük ne haladja meg a 60 m² hasznos alapterületet. Vakolt épület esetében a természettel egységet alkotó színek, a fehér és a földszínek pasztell árnyalatai használhatók.

A beépítésre nem szánt területek esetében épület elhelyezésére a mindenkor hatályos jogszabályoknak megfelelően van lehetőség. Amennyiben épület elhelyezésére kerül sor törekedjünk arra, hogy az adott célt kiszolgáló funkció csak annyi teret vegyen el a természeti környezettől, amennyi valóban szükséges. A használt anyagok, színek megválasztásakor minden esetben ügyeljünk a természettel való kényes egyensúlyra, a táj szépségeit, látképét ne zavarja az általunk a tájba illesztett épület tömege, színvilága se.

VELEGI KALAND
TANYA

A Velegi Kaland Tanya a város zajától, a mindennapi stressztől távol, a Bakony lábánál festői környezetben Nagyveleg külterületén 2015. óta várja vállalkozó kedvű vendégeit, vagy éppen csak a csendes nyugalomra vágyókat.

A modern felszerelésű, komfortos főépülettel létesített tanya minden korosztály számára az igényeiket kielégítő feltételeket, lehetőségeket biztosít. A vendégház különféle családi, baráti, céges rendezvények, tréningek, táborok lebonyolítására alkalmas. A kalandra vágyók számára sátorozási, kempingezési lehetőség is adott. A főépülethez kapcsolódó hatalmas terasz, grillezési, bográcsozási lehetőség, a hatalmas füves terület, a homokos röplabdapálya, a halastóhoz tartozó stég sokszínű programok kialakítását teszi lehetővé. A gyermekes családok korlátlanul használhatják a több korosztály igényeinek megfelelően kialakított játszóteret, a tavon tutajozás, csónakázás is lehetséges.

A „tanyasi étellel” közelebbi ismeretségre vágyók a falusi haszonállatok mellett akár a haszongépjárművek terén is betekintést nyerhetnek a vidék mindennapi életébe.

A falu hajdani másik halastava napjainkban sajnos az enyészeté. A tómeder tisztításának munkálatai évek óta nem fejeződtek be, a vízfelszín hiánya a tavat tápláló, és abból tovább haladó vízfolyás szempontjából is kedvezőtlen hatású. A természeti környezet gyönyörű, erdős és füves, cserjés területek, az úgynevezett „Malomhegy oldal” rekreációs, szabadidős tevékenységek ideális színterévé válhatnának. Egy a szabályozási tervben is szereplő szabadidőpark, kalandpark kialakítását a falu vezetősége is szorgalmazná, örömmel fogadná.

KÖZTERÜLETEK TELEPÜLÉSKÉPI ÚTMUTATÓJA

5.4

Egy településről első benyomásunk mindig utcáinak, tereinek hatására alakul ki. Éppen ezért nem szükséges jelentős beavatkozás ahhoz, hogy a településről kialakult képen javítsunk.

Nagyveleg lakosságának nagy része igen nagy hangsúlyt fektet arra, hogy telke, és a közút közti területek is igényesen gondozottak legyenek, s ezáltal szebbé tegyék településüket. A háztulajdonosok gyakran alakítják, gondozzák ezeket a területeket így teremtve meg a kapcsolatot a magántelkek és a közterületek között. Ezeket a kialakuló „utcakerteket” gyakran színes lágyszárúakkal, cserjékkel, alacsony növésű díszfákkal színesítik. A falu utcáinak gondozottsága, tisztasága az érkező, átutazó vendég számára kedvező színben tünteti fel a falut és lakosait. Éppen ezért törekedjünk a portánk előtti közterület tisztán és rendben tartására. Minden esetben kerüljük azonban a szemmagasságban takaró növényzet alkalmazását, a keresztezésekben maximum 50-80 cm magasságú cserjéket, évelőket telepítsünk biztosítva a gépkocsivezetők számára a jó beláthatóságot a biztonságos közlekedés érdekében.

A virágos, zöld utcák, gondozott terek elengedhetetlen alkotóelemei egy élhető, barátságos, esztétikus településnek. A település utcáin elsősorban gyümölcsfák telepítésére van lehetőség, a közelmúltban telepített csemeték esetében is szem előtt tartották a növények végleges magasságát a lépkábelek védelme érdekében, s ez továbbra is elvárás, ezért magasra növekvő fák ültetése nem engedélyezett.

Az ingatlanok előtti közterületeken magáncélú építmények, műtárgyak elhelyezésére nincs lehetőség. Tárolási célokra kivételes, indokolt esetekben - írásbeli önkormányzati hozzájárulással - rövid ideig lehetőséget biztosítunk, de öncélú, hosszú távú raktározás tilos ezeken a területeken.

A faluközpontban egy kisebb méretű park került kialakításra az elmúlt időszakban, tisztaságának, szépségének megőrzése elvárás, követelmény mind a falu lakosságával, mind a településre érkező turistákkal, vendégekkel szemben. A növényzet és az utcabútorok harmonikus egysége valósul meg.

A park létrehozásában is jelentős szerepet vállalt a falu lakossága, hisz annak kialakítása, a növényzet telepítése mind az ő társadalmi munkájuk eredményeként valósult meg az önkormányzat felhívására. A piciny liget egyedi értéket képvisel.

ÚJ ÉPÜLETEK NAGYVELEGEN

6.

Nagyveleg kicsiny falucska, az utóbbi években azonban a fiatal lakosok többen új lakóház építése mellett döntöttek. Ezek a családi házak tömegformálásukat tekintve igen sokszínű képet mutatnak, de egyik sem hivalkodó.

Találunk köztük tagolt kontytetőt, oromzatos kontyot, csonkakontyot, eltolt félnyereg tetőt egyaránt. Anyaghasználatuk szolid, minden esetben a vakolt felületek dominálnak.

A természetes anyaghasználat jellemző, egyes esetekben téglá, vagy faburkolat bontja meg a nagyobb vakolt felületeket, esetenként ezek az anyagok a utcafronti kerítésekben is visszaköszönnek. Az új épületek homlokzat kialakítása arányos, szép, nem elnagyolt.

A példák sokszínűsége is mutatja, hogy a hagyományok napjainkban is megjelenhetnek az egyes épületeken, de a modern vonal is teret kap, mely utóbbi a bizonyíték a korral való haladás lehetőségének biztosítására.

Az elkészült épületek mellett jelenleg is több építkezés folyik a településen, mely igen biztató a jövőre nézve.

HIRDETÉSEK, REKLÁMTÁBLÁK

Nagyvelegben a reklámtáblák, cégek, hirdetések megjelenésüket tekintve igen sokféle, színes, nem minden esetben megnyerő képet mutatnak. A jövőben törekedni kell a kulturált, egységes megjelenésükre.

IMPRESSZUM

NAGYVELEG KÖZSÉG ÖNKORMÁNYZATA

Nagyveleg honlapcíme: www.nagyveleg.hu

Nagyveleg Község Önkormányzatának

postacíme: 8065 Nagyveleg, Móri utca 2/a

telefonszáma: +36-22/562-324

telefon/fax: +36-22/409-601

e-mail: hiv.nagyveleg@morterseg.hu

Polgármester: Szloboda Istvánné

telefonszáma: +36-22/409-601

e-mail címe: pm.nagyveleg@morterseg.hu

Főépítész: Ertl Antal

e-mail címe: ertl.antal@feterv.hu

Szerkesztette: Koselák-Mike Enikő – okleveles építészmérnök – É 07-0446

postacíme: 8065 Nagyveleg, Perczel Mór utca 9.

telefonszáma: +36-20/920-8225

+36-22/793-418

e-mail: mike.eniko@gmail.com

Szöveg: Koselák-Mike Enikő

Fotó: Koselák-Mike Enikő, Mike Dávid Sándor, Önkormányzati források

Grafikai tervezés: Koselák-Mike Enikő, Mike Dávid Sándor

Nagyveleg, 2017. augusztus